

УДК 329. / 9 (477): 340.13

Мирослав Лешанич

ПРАВОВА ІНСТИТУЦІАЛІЗАЦІЯ ПОЛІТИЧНИХ ПАРТІЙ В УКРАЇНІ

В статті досліджено основні етапи правової інституціоналізації політичних партій в Україні. Показано особливості інституціоналізації партій в країнах Західної Європи та країнах Центрально-Східної Європи. У відповідності до формування нормативно-правової бази функціонування політичних партій, виокремлено основні етапи їх правової інституціоналізації. Таких етапів чотири: 1 етап: 1991–1996 рр. (28 червня 1996 р. прийняття конституції України); 2 етап (1996–2001/2002 рр. (квітень 2001 р. прийняття закону «Про політичні партії в Україні»; у березні 2002 р. відбулися парламентські вибори, які змінили структуру електоральної конкуренції в Україні); 3 етап (2002–2014/2015 рр. (за результатами Революції Гідності змінюється акторна структура партійної системи, а в 2015 р. приймається закон про державне фінансування партій); 4 етап (починаючи з 2015 р.).

Охарактеризовано основні закони, які обумовлюють діяльність політичних партій: Конституція України, Закони України «Про політичні партії в Україні», «Про вибори народних депутатів України», «Про вибори депутатів Верховної Ради Автономної Республіки Крим, місцевих рад та сільських, селищних, міських голів», «Про Кабінет Міністрів України», «Про державну службу», «Про комітети Верховної Ради України», «Про Регламент Верховної Ради України», «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо запобігання корупції в Україні» та інші. Акцентовано на необхідності створення штучного законодавчого механізму підсилення ролі партій у суспільно-політичному житті. Вказано на основні напрямки корегування українського законодавства про політичні партії з метою його покращення: зміна виборчого законодавства, заборона або легалізація регіональних партій, посилення відповідальності партій за невиконання законодавства (відсутність організаційної структури, сайту політичної партії, систематична неучасть у виборах), забезпечення внутрішньопартійної демократії.

Ключові слова: *правова інституціоналізація політичних партій, українські партії, партійна система, законодавча підтримка партій.*

Під інституціоналізацією політичних партій слід розуміти процес перетворення звичайних асоціацій громадян у повноцінний конституційно-правовий інститут. Інституціоналізація політичних партій включає правову та політичну складові.

Правова інституціоналізація політичних партій – це регламентація їх діяльності за допомогою правових норм, визнання їх конституційних функцій у рамках існуючої політичної системи, регулювання за допомогою права цілого комплексу відносин, пов'язаних зі створенням та діяльністю партій [1, с. 39]. Правова інституціоналізація політичних партій складається з двох взаємопов'язаних процесів: конституціоналізації – включенні в конституцію основних принципів статусу політичних партій та законодавчої інституціоналізації за результатами якої відбувається законодавче регулювання діяльності партій. Законодавча інституціоналізація зазвичай включає правове регулювання таких елементів діяльності політичних партій: а) визначення місця і ролі партій у системі відносин «держава – громадянське суспільство»; б) умов і порядку створення політичних партій та припинення їхньої діяльності; в) вимог до їх організаційної будови, програмних положень, членства; г) фінансування діяльності партій; д) участі у виборчих процесах, формуванні органів влади; ж) контроль за діяльністю політичних партій.

У випадку західних демократій партії створювалися й існували в лоні громадянського суспільства, а їх правова інституціалізація була тісно пов'язана з історичною інституціалізацією. Вона тривала з середини XIX ст. і мала еволюційний характер. Відтак законодавець реагував на запити громадянського суспільства щодо діяльності партій, формуючи таким чином законодавчу базу їх діяльності.

У перехідних суспільствах процес правової інституціалізації партій відбувався значно швидше і мав дещо інші особливості. По-перше, законодавці молодих демократій мали нормативно-правові зразки регулювання діяльності партій у розвинутих країнах Західної Європи та США. Відповідно і можливість адаптувати їх до політичних реалій власних держав. По-друге, процес правової інституціалізації залежав від особливостей демократичного переходу та політичного режиму у таких суспільствах (демократія/гібридний режим). І, по-третє, на процес правової інституціалізації політичних партій суттєвий вплив мав суб'єктивний фактор, пов'язаний з інтересами політичної еліти. Вплив суб'єктивного фактора пов'язаний зі створенням «штучних» умов для підвищення ролі партій у політичному житті [16, с. 46]. Таким чином, в одних країнах такі умови були створені і партії отримали належний правовий статус і функціональні характеристики (Словаччина, Польща, Чехія та інші), а в інших державах політична еліта, маючи зразки відповідних законів, цілеспрямовано не створювала таких умов (відсутність належних законів про вибори, політичні партії та їх фінансування). На жаль до таких держав відноситься і Україна, де упродовж 1991–2019 рр. так і не створена якісна нормативно-правова база для діяльності і функціонування політичних партій. А для успішної інституціалізації партій і партійної системи загалом важливим є ступінь інституціальних законодавчих правил (до таких відносимо закони про партії, про участь у виборах, державне фінансування партій) та їх стабільність.

Мета нашого дослідження охарактеризувати основні етапи правової інституціалізації політичних партій та окреслити напрямки реформування нормативно-правової бази функціонування політичних партій в Україні.

Виклад основного матеріалу. Базовими законодавчо-нормативними актами України, якими регулюються питання утворення та функціонування політичних партій є такі: Конституція України, Закони України «Про політичні партії в Україні», «Про вибори народних депутатів України», «Про вибори депутатів Верховної Ради Автономної Республіки Крим, місцевих рад та сільських, селищних, міських голів», «Про Кабінет Міністрів України», «Про державну службу», «Про комітети Верховної Ради України», «Про Регламент Верховної Ради України», «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо запобігання корупції в Україні» та інші.

Процес правової інституціалізації політичних партій розпочався в Україні після скасування ст. 6 Конституції СРСР про провідну роль Комуністичної партії. Можна виокремити такі етапи правової інституціалізації політичних партій в Україні: 1 етап: 1991–1996 рр. (28 червня 1996 р. прийняття конституції України); 2 етап (1996–2001/2002 рр. (квітень 2001 р. прийняття закону «Про політичні партії в Україні»; у березні 2002 р. відбулися парламентські вибори, які змінили структуру електоральної конкуренції в Україні); 3 етап (2002–2014/2015 рр. (за результатами Революції Гідності змінюється акторна структура партійної системи, а в 2015 р. приймається закон про державне фінансування партій); 4 етап (починаючи з 2015 р.). Таким чином, оскільки ми аналізуємо правову інституціалізацію, то межі етапів ми визначаємо у відповідності до формування нормативно-правової бази діяльності політичних партій.

З 1 січня 1991 р. розпочалася реєстрація Міністерством юстиції Україною (Мінюст) політичних партій. 16 червня 1992 р. приймається Закон України «Про

об'єднання громадян», який уперше містить поняття «політичної партії». У статті 2 цього закону визначено, що «політичною партією є об'єднання громадян – прихильників загальнонаціональної програми суспільного розвитку, які мають головною метою участь у виробленні державної політики, формуванні органів влади, місцевого та регіонального самоврядування і представництво в їх складі» [2]. В законі унормовувалися: а) засади діяльності та статус об'єднань громадян; б) порядок їх створення та припинення діяльності; в) вимоги до статутних документів; г) права об'єднань громадян, господарська та інша діяльність; д) особливості контролю за діяльністю об'єднань громадян. Спрощені умови реєстрації (заява з підписами 1000 громадян), прописані в законі, мали наслідком утворення великої кількості маловпливових партій.

Початок другого етапу датований нами 1996 р. – роком прийняття Конституції України [3], а його завершення прийняттям Закону України «Про політичні партії в Україні» [5] та парламентськими виборами 2002 р.

З прийняттям Конституції на конституційному рівні було закріплено право громадян на свободу об'єднання в політичні партії. На цьому етапі (в 1997 р.) був прийнятий новий закон про вибори, який встановив змішану виборчу систему, відповідно до якої 225 народних депутатів обиралися за мажоритарною системою відносної більшості, а інші 225 – за списками кандидатів у депутати від політичних партій, виборчих блоків партій у багатомандатному виборчому окрузі на основі пропорційного представництва. Депутатські мандати між партіями та виборчими блоками, які отримали чотири і більше відсотки голосів виборців, розподіляються пропорційно до поданих голосів [4]. Цим законом суттєво підвищений статус політичних партій у суспільстві, оскільки вони ставали суб'єктами виборчого процесу, маючи право висувати кандидатів як в мажоритарних округах так і багатомандатному окрузі, делегуючи своїх представників до ЦВК, окружних та дільничних виборчих комісій.

Закон України «Про політичні партії в Україні» був прийнятий у квітні 2001 р. Цей закон складається з 6-ти розділів, якими регламентується утворення політичних партій, членство в партіях, фінансова діяльність партій, окреслюються вимоги до процесу реєстрації партій, обумовлюється контроль за діяльністю партій [5].

Третій етап правової інституціоналізації політичних партій є найбільш суперечливим. Розпочинається він після прийняття закону про політичні партії і завершується Революцією Гідності, прийняттям закону про державне фінансування політичних партій (2001–2014/2015 рр.). Його суперечливість у тому, що упродовж вказаного періоду тричі (2004, 2010, 2014 рр.) змінювалась форма правління в Україні, а відтак вносились зміни до Конституції, які кардинальним чином змінювали і роль партій у реалізації владних відносин – формуванні уряду шляхом утворення коаліції більшості у Верховній Раді чи на позапартійній основі.

Новим стимулом у подальшій правовій інституціоналізації політичних партій стало прийняття Законів України «Про вибори народних депутатів України», «Про вибори депутатів Верховної Ради Автономної Республіки Крим, місцевих рад та сільських, селищних, міських голів» (6 квітня 2004) [6] та «Про внесення змін до Конституції України» (8 грудня 2004 р.) [7]. Законами була встановлена пропорційна виборча система виборів як місцевих рад, так і ВР України. Таким чином партії стали головними суб'єктами виборчого процесу

Відповідно до конституційних змін у Верховній Раді повинна сформуватись коаліція депутатських фракцій до складу якої входить більшість народних депутатів. Коаліція депутатських фракцій вносить пропозиції Президенту України щодо

кандидатури Прем'єр-Міністра України, а також пропозиції щодо складу Кабінету Міністрів України. Таким чином, партії стали головними суб'єктами впливу на законодавчу та виконавчу гілки влади. Після виборів 2006 р., відмічає Г.Зеленько, процес формальної партизації влади та політики сягнув найвищої за весь період незалежності позначки: вперше всі найвищі посадові особи держави – Президент, Голова Верховної Ради, Прем'єр-Міністр були лідерами політичних партій [12, с. 216].

Можемо констатувати, що з прийняттям вище вказаних законів були створені необхідні умови для інституціалізації політичних партій, оскільки вони забезпечували реалізацію представницької, електоральної та урядової (владної) функції політичних партій. Залишалось відкоригувати прийняті закони у бік європейськості та запровадити державне фінансування партій і можна було б говорити, що в Україні сформована нормативно-правова основа для інституціалізації та якісного функціонування політичних партій.

Однак, як було сказано вище, суперечливість вказаного етапу інституціалізації, полягає в тому, що після перемоги В.Януковича на президентських виборах 2010 р., Конституційний Суд України визнав неконституційними зміни від 8 грудня 2004 р., і Україна знову стала президентсько-парламентською республікою. Формально партії могли мати власні фракції, формувати більшість, проте в реальній практиці їхні можливості впливу на роботу парламенту та формування виконавчих органів влади були зведені до мінімуму. Відбулось повернення і до змішаної виборчої системи, яка також негативно вплинула на процеси партійної інституціалізації. Слід зазначити, що в новому виборчому законі заборонено виборчим блокам брати участь у виборах, а виборчий бар'єр піднято до 5 %. [9]. Вказані норми закону сприяють інституціалізації великих політичних партій і мають негативний вплив на розвиток малих і середніх. Великим партіям сприяє і формула Т.Хейра перерахунку голосів у депутатські мандати.

Новий етап в інституціалізації політичних партій в Україні пов'язаний з Революцією Гідності за наслідками якої знову були внесені зміни до Конституції України (повернення до парламентсько-президентської республіки у форматі від 8 грудня 2004 р.) [8]. 8 жовтня 2015 р. ВР України прийняла закон «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо запобігання і протидії політичній корупції». Цим законом в Україні було запроваджено державне фінансування політичних партій. Право на отримання коштів із Державного бюджету отримали партії, які набрали більше 2% голосів на виборах до Верховної Ради (зміни внесені в закон про політичні партії) [5].

Закон містить низку новацій щодо діяльності політичних партій в Україні. Серед них: підвищення вимог щодо фінансової звітності політичних партій; створення органу, який перевірятиме фінансові звіти партій (в Україні – це Національне агентство з питань запобігання корупції (НАЗК); надання коштів не лише на статутну діяльність партій, але й на відшкодування витрат на передвиборну агітацію; сприяння розвитку партій, що дотримуються гендерної квоти.

Запровадження державного фінансування партій повинно, по-перше, сприяти зменшенню політичної корупції та залежності партій від олігархів (наприклад записи в «Амбарній книзі Партії регіонів» про витрати коштів на фінансування інших партій). По-друге, державне фінансування сприятиме переорієнтації діяльності партій з пошуку фінансів на внутрішньопартійний розвиток. По-третє, сприятиме створенню умов для чесної конкуренції. По-четверте, дасть можливість для підтримки нових перспективних партій.

Венеціанська комісія зробила позитивний висновок щодо закону, вказавши на напрямки його доопрацювання. «В цілому, ОБСЄ/БДПЛ і Венеціанська комісія

вітають запропоновані у законопроекті зміни, що, переважно, поліпшують чинну законодавчу базу фінансування діяльності політичних партій та передвиборної агітації, у тому числі фінансування окремих кандидатів. Законопроект є важливим знаряддям у боротьбі з політичною корупцією, спрямованим на посилення прозорості політичного фінансування [17].

За результатами парламентських виборів 2019 р. право на державне фінансування отримали 11 партій: ПП «Слуга народу», ПП «Опозиційна платформа – За життя», ПП «Європейська Солідарність», ПП Голос», ВО «Батьківщина» (як ті, що подолали виборчий бар'єр), Радикальна партія Олега Ляшка, ВО «Свобода», ПП «Громадянська позиція», ПП «Сила і Честь», ПП «Партія Шарія», ПП «Опозиційний блок» (як ті, що отримали більше 2 % голосів виборців).

Норми закону про державне фінансування партій ще не показали свого ефекту, а в нього вже внесені зміни. 29 серпня 2019 р. Президент України В.Зеленський подав на розгляд ВР України Проект Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо забезпечення ефективності інституційного механізму запобігання корупції» (р. №1029), який позитивно оцінило експертне середовище. Відповідно до законопроекту слід 1) позбавити державного фінансування політичні партії, які на парламентських виборах отримали понад 2% голосів виборців у загальнодержавному виборчому окрузі, однак не змогли пройти бар'єру 5%, необхідного для отримання права на участь у розподілі депутатських мандатів (зміни до ст. 17-3) та 2) вдвічі зменшити щорічний обсяг державного фінансування статутної діяльності партій (зміни до ст. 17-2) [15].

Поява такого законопроекту – це результат того, що 1) запровадження нової системи фінансового звітування засвідчило небажання українських партій розкривати справжню інформацію про свої фінанси та обмежену інституційну спроможність головного контролюючого органу – Національного агентства з питань запобігання корупції (НАЗК), а також негативну оцінку громадськістю державного фінансування партій (65 % громадян України не схвалюють таке фінансування) [18].

Як зазначає О.Сидорчук державне фінансування партій практично ніде в світі не підтримується громадянами [19]. Але не зважаючи на це, воно ефективно функціонує у розвинутих демократіях, попереджуючи політичну корупцію, роблячи чесною конкуренцію на виборах, спонукаючи розвиток нових політичних партій.

Слід зазначити, що у 2015 р. були прийняті низка законів, які дістали загальну назву «про декомунізацію», які також мали вплив на партійну систему, оскільки суттєво змінили умови діяльності деяких політичних партій та їх участі у виборах (наприклад, Закон України «Про засудження комуністичного та націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів в Україні та заборону пропаганди їхньої символіки») [10]. Вказаними законами, на думку Ю.Якименка, 1) створена додаткова підстава для припинення діяльності та заборони участі у виборах уже існуючих лівих партій, які базуються на комуністичній ідеології, використовуючи в назвах, програмних документах і практичній діяльності «спадщину» комуністичного режиму та 2) значно ускладнена агітаційно-пропагандистську діяльність партій, які експлуатують пострадянські, «ностальгічні» настрої частини виборців [20, с. 77].

Таким чином, починаючи з 2015 р. в Україні в основному була створена нормативно-правова основа діяльності політичних партій, яка охоплювала усі напрямки їхньої діяльності. Відтак, починаючи з 2015 р. розвиток політичних партій відбувався у такому правовому полі. Але, характеризуючи нормативно-правову основу діяльності політичних партій, вітчизняні дослідники вказують на низку недоліків у ній [1; 13; 18;

20]. Цілком доречно зазначити, що українські законодавці, приймаючи закони про діяльність політичних партій, мали міжнародні стандарти, апробовані на практиці, які були ними проігноровані.

А тепер повернемося до тези А.Мелешевича «про необхідність створення штучних умов для підтримки статусності політичних партій у нових демократіях» [], і в контексті цього покажемо як в і якій послідовності приймалися закони в Україні: а) конституціоналізація політичних партій відбулася у 1996 р. з прийняттям Конституції України, до якої тричі вносилися поправки, які змінювали форму правління (2004, 2010, 2014 рр.); б) нові закони про вибори приймалися напередодні практично усіх парламентських виборів (за виключенням 2014 та 2019 рр.); закон про вибори на пропорційній основі з відкритими регіональними списками так і не був прийнятий належним чином; в) базовий закон про політичні партії був прийнятий лише у 2001 р. і при цьому без норм, які б встановлювали державне фінансування партій; г) закон про державне фінансування партій прийнятий у 2015 р., хоча аналогічні закони починають прийматись у країнах Західної Європи, починаючи з середини 60-х рр. ХХ ст.; д) парламентські і місцеві вибори були розділені в часі лише починаючи з 2010 р.

Констатація того, як створювалась нормативно-правова основа діяльності партій, дає змогу зробити висновок про те, що в Україні «штучно» створювались несприятливі умови для розвитку політичних партій (після змін до Конституції 2010 р. взагалі можна говорити про їх деінституціоналізацію).

Загалом же для українського політикуму характерним є невиконання законів, які обумовлюють діяльність політичних партій. І таке невиконання відбувається як з боку політичних партій, так і з боку органів, які контролюють їхню діяльність (Міністерство юстиції України (Мінюст), Центральна виборча комісія (ЦВК), Національне агентство з запобігання корупції (НАЗК)). Як результат складається враження про недовіру до законів, а тому їх постійно змінюють. Яскравий приклад – зміни до закону про державне фінансування партій.

Відтак в Україні необхідно створити штучний законодавчий механізм для підсилення ролі партій у суспільно-політичному житті. Йдеться про те, що Україна була не єдиною країною, де політичні партії на початковому етапі демократичного транзиту не користувалися належною популярністю. Інші країни також знаходилися у такому стані. Для розв'язання цієї проблеми у них був створений законодавчий механізм для підсилення ролі партій у політичному житті, основою якого стали закони, які обумовили політичну відповідальність партій, їх участь у виборчому процесі та формуванні уряду.

Таким чином, у виборців не було іншої альтернативи, крім сприйняття партій виключно як інструментів реалізації державної влади. З часом, як підкреслює А.Малешевич, за допомогою таких чинників, як вільні і справедливі вибори та політична відповідальність, партії посіли належне місце як у свідомості політичних акторів і виборців, так і в політичній системі країн [20, с. 49].

Неунормованість функціонування партій, безконтрольність з боку держави за їхньою діяльністю привело до того, що в Україні зареєстрована найбільша кількість партій у порівнянні з іншими країнами Європейського Союзу. Станом на січень 2019 р. Міністерством юстиції України зареєстровані 352 політичні партії.

Висновки. Охарактеризувавши основні етапи правової інституціоналізації політичних партій, ми прийшли до висновків, що нормативно-правова основа функціонування політичних партій в Україні потребує суттєвого доопрацювання, основними напрямками якого можуть бути:

1. Чинне законодавство сприяє формальній участі політичних партій у виборчих процесах, оскільки для того, щоб Мініюст не припинив їхньої діяльності вони повинні приймати участь у виборах. Тому необхідно чітко встановити ліміт голосів, які політична партія має набрати на парламентських виборах /або кандидат від партії на президентських.

2. Невизначеність з регіональними партіями детермінує процеси деінституціалізації в партійній системі. Відтак на законодавчому рівні необхідно або дозволити існування регіональних партій, або їх заборонити;

3. Забезпечити внутрішньопартійну демократію, розширивши повноваження місцевих осередків, перш за все стосовно участі у виборах (висунення кандидатів). Нині це – прерогатива головного офісу партії, що робить недієздатними місцеві осередки, пригнічує ініціативу, зумовлює політичну корупцію, а також призводить до утворення локальних партійних проектів, які дають можливість місцевим лідерам, котрі не домовилися про своє балотування з центральним органом партії, проводити виборчу кампанію з іншим партійним брендом.

4. Потребує реформування виборча система, яка поки що сприяє лише великим партіям та політичній корупції (купівля місць у партійних списках). Потрібно встановити пропорційну виборчу систему з відкритими регіональними партійними списками. При цьому виборчий бар'єр можна зменшити до 4 % та змінити формулу перерахунку голосів у депутатські мандати з Т.Хейра на Д'онта.

5. Персоніфікація політичних партій (іменні партії) має бути заборонена, оскільки вона має негативний вплив на процес їх інституціалізації, а відтак і партійної системи загалом

6. Удосконалити процедуру контролю за діяльністю політичних партій: НАЗК (фінансова діяльність), Мініюст (у контексті вимог до організаційної структури, внутрішньопартійної демократії, чисельності, легалізації партій), ЦВК (участь політичних партій у виборчих процесах).

7. Розширити державне фінансування політичних партій за рахунок тих, що не подолали виборчий бар'єр, а набрали певну кількість голосів виборців. Така норма нещодавно була видалена з закону з мотивацією, що фінанси витрачаються такими партіями не на розбудову структури, а на власні цілі. В даному аспекті потрібно зробити жорстким контроль за партійними фінансами (НАЗК), а не заборонити фінансування. Оскільки державна підтримка непарламентських партій широко практикується в Європейському Союзі, забезпечуючи цим партійну конкуренцію.

1. Бевз Т. Інституціоналізація політичних партій як процес. *Наукові записки Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І.Ф. Кураса НАН України*. 2011. № 3(53). С.31–45.

2. Закон України «Про об'єднання громадян». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2460-12>

3. Конституція України. URL: <https://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>

4. Закон України «Про вибори народних депутатів України» (1997). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/541/97-%D0%B2%D1%80>

5. Закон України «Про політичні партії в Україні». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2365-14>

6. Закон України «Про вибори народних депутатів України» (25 березня 2004 р.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1665-15>

7. Закон України «Про внесення змін до Конституції України» (8 грудня 2004 р.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2222-15>
8. Закон України «Про відновлення дії окремих положень Конституції України» (21 лютого 2014 р.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/742-18#n2>
9. Закон України «Про вибори народних депутатів України» (17 листопада 2011 р.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4061-17>
10. Закон України «Про засудження комуністичного та націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів в Україні та заборону пропаганди їхньої символіки» (9 квітня 2015 р.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/317-19>
11. Закон України «Про політичні партії в Україні»: українська дійсність та європейські перспективи. Парламент. Інформаційно-аналітичне видання «Лабораторії законодавчих ініціатив». 2001. № 5. С.3–46.
12. Зеленюк Г. Співвідношення процесів правової та політичної інституціалізації політичних партій: українська практика. *Партійна система сучасної України: еволюція, тенденції та перспективи розвитку: Матеріали міжнародної науково-практичної конференції. 24–25 листопада 2011 р.* К.: ІПіЕНД, 2012. С. 205–221.
13. Зеленюк Г. Довіра до суспільно-політичних інститутів в Україні і наслідки її дефіциту для України. *Studia Politologia Ucraino Polona*. Випуск 8. Житомир – Київ – Краків, 2018. С. 108–118.
14. Ефективність політичних партій: проблеми та перспективи. Парламент. Інформаційно-аналітичне видання «Лабораторії законодавчих ініціатив». 2007. № 1. С. 2–45.
15. Консолідований висновок на законопроект № 1029 в частині внесення змін до Закону України «Про політичні партії в Україні». URL: <http://www.pravo.org.ua/ua/news/20873877-konsolidovaniy-visnovok-na-zakonoproekt-1029-v-chastini-vnesennya-zmin-do-zakonu-ukrayini-pro-politichni-partiyi-v-ukrayini>
16. Мелешевич А. Проблеми інституціоналізації та перспективи розвитку партійної системи України. *Партійна система сучасної України: еволюція, тенденції та перспективи розвитку: Матеріали міжнародної науково-практичної конференції. 24–25 листопада 2011 р.* К.: ІПіЕНД, 2012. С. 46–64 (558 с.)
17. Спільний висновок щодо проекту Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо запобігання корупції в Україні (Висновок Венеціанської комісії №815/2015). URL: <https://www.osce.org/uk/odihr/180226?download=true>
18. Сидорчук О. Бій з Голіафом: Реформа партійних фінансів в Україні. URL: <https://dif.org.ua/article/biy-iz-goliafom-reforma-partiyних-finansiv-v-ukraini>
19. Сидорчук О. Ставлення громадян до партій і джерел їхнього фінансування. URL: https://dif.org.ua/uploads/pdf/1456483459_4026.pdf
20. Трансформація партійної системи: український досвід у європейському контексті / За ред. Ю.Якименка. Київ: Центр Разумкова, 2017. 428 с.

References

1. Bevez T.(2011) Instytutsionalizatsiia politychnykh partii yak protses. (Institutionalization of political parties as a process). *Naukovi zapysky Instytutu politychnykh i etnonatsionalnykh doslidzhen im. I.F. Kurasa NAN Ukrainy*. № 3(53). S.31–45.
2. Zakon Ukrainy «Pro obiednannia hromadian». (Law of Ukraine "On Associations of Citizens") URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2460-12>
3. Konstytutsiia Ukrainy. (The Constitution of Ukraine) URL: <https://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>
4. Zakon Ukrainy «Pro vybory narodnykh deputativ Ukrainy» (Law of Ukraine "On Elections of People's Deputies of Ukraine") (1997). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/541/97-%D0%B2%D1%80>
5. Zakon Ukrainy «Pro politychni partii v Ukraini». (Law of Ukraine "On Political Parties in Ukraine") URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2365-14>

6. Zakon Ukrainy «Pro vybory narodnykh deputativ Ukrainy» (Law of Ukraine "On Elections of People's Deputies of Ukraine") (25 bereznia 2004 r.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1665-15>
7. Zakon Ukrainy «Pro vnesennia zmin do Konstytutsii Ukrainy» (Law of Ukraine "On Amendments to the Constitution of Ukraine") (8 hrudnia 2004 r.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2222-15>
8. Zakon Ukrainy «Pro vidnovlennia dii okremykh polozhen Konstytutsii Ukrainy» (Law of Ukraine "On Restoration of Certain Provisions of the Constitution of Ukraine") (21 liutoho 2014 r.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/742-18#n2>
9. Zakon Ukrainy «Pro vybory narodnykh deputativ Ukrainy» (Law of Ukraine "On Elections of People's Deputies of Ukraine") (17 lystopada 2011 r.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4061-17>
10. Zakon Ukrainy «Pro zasudzhennia komunistychnoho ta natsional-sotsialistychnoho (natsytskoho) totalitarnykh rezhymiv v Ukraini ta zaboronu propahandy yikhnoi symvoliky» (Law of Ukraine "On Condemnation of Communist and National Socialist (Nazi) Totalitarian Regimes in Ukraine and Prohibition of Propaganda of Their Symbols") (9 kvitnia 2015 r.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/317-19>
11. Zakon Ukrainy «Pro politychni partii v Ukraini»: ukrainska diisnist ta yevropeiski perspektyvy. (Law of Ukraine "On Political Parties in Ukraine": Ukrainian reality and European perspectives) Parlament. Informatsiino-analitychne vydannia «Laboratorii zakonodavchykh initsiatyv». 2001. № 5. S.3–46.
12. Zelenko H. Spivvidnoshennia protsesiv pravovoi ta politychnoi instytutsializatsii politychnykh partii: ukrainska praktyka. (Correlation of processes of legal and political institutionalization of political parties: Ukrainian practice) Partiina systema suchasnoi Ukrainy: evoliutsiia, tendentsii ta perspektyvy rozvytku: Materialy mizhnarodnoi nukovo-prktychnoi konferentsii. 24–25 lystopada 2011 r. K.: IPIEND, 2012. S. 205–221.
13. Zelenko H. Dovira do suspilno-politychnykh instytutiv v Ukraini i naslidky yii defitsytu dlia Ukrainy. (Trust in socio-political institutions in Ukraine and the consequences of its deficit for Ukraine.) Studia Politologia Ucraino Polona. Vypusk 8. Zhytomyr –Kyiv – Krakiv, 2018. S. 108–118.
14. Efektyvnist politychnykh partii: problemy ta perspektyvy. (Effectiveness of political parties: problems and prospects) Parlament. Informatsiino-analitychne vydannia «Laboratorii zakonodavchykh initsiatyv». 2007. № 1. S. 2–45.
15. Konsolidovanyi vysnovok na zakonoproekt № 1029 v chastyni vnesennia zmin do Zakonu Ukrainy «Pro politychni partii v Ukraini». (Consolidated Opinion on Bill № 1029 regarding Amendments to the Law of Ukraine “On Political Parties in Ukraine”.) URL: <http://www.pravo.org.ua/ua/news/20873877-konsolidovanyi-visnovok-na-zakonoproekt-1029-v-chastyni-vnesennya-zmin-do-zakonu-ukrayini-pro-politichni-partiyi-v-ukrayini>
16. Meleshevych A. Problemy instytutsionalizatsii ta perspektyvy rozvytku partiinoi systemy Ukrainy. (Problems of institutionalization and prospects for the development of the party system of Ukraine) Partiina systema suchasnoi Ukrainy: evoliutsiia, tendentsii ta perspektyvy rozvytku: Materialy mizhnarodnoi nukovo-prktychnoi konferentsii. 24–25 lystopada 2011 r. K.: IPIEND, 2012. S. 46–64.
17. Spilnyi vysnovok shchodo proektu Zakonu Ukrainy «Pro vnesennia zmin do deiakykh zakonodavchykh aktiv Ukrainy shchodo zapobihannia koruptsii v Ukraini (Joint Opinion on the Draft Law of Ukraine “On Amendments to Certain Legislative Acts of Ukraine Concerning the Prevention of Corruption in Ukraine) (Vysnovok Venetsianskoi komisii №815/2015). URL: <https://www.osce.org/uk/odihr/180226?download=true>
18. Sydorchuk O. Bii z Holiafom: Reforma partiinykh finansiv v Ukraini. (Fight with Goliath: Reform of party finances in Ukraine) URL: <https://dif.org.ua/article/biy-iz-goliafom-reforma-partiynikh-finansiv-v-ukraini>
19. Sydorchuk O. Stanovlennia hromadian do partii i dzherel yikhnoho finansuvannia. (Attitudes of citizens to parties and sources of their funding.) URL: https://dif.org.ua/uploads/pdf/1456483459_4026.pdf

20. Transformatsiia partiinoi systemy: ukrainskyi dosvid u yevropeiskomu konteksti (Transformation of the party system: Ukrainian experience in the European context)/ Za red. Yu.Iakymenka. Kyiv: Tsentr Razumkova, 2017. 428 s.

Leshanych Myroslav. Legal institutionalization of political parties in Ukraine

The article considers the main stages of the legal institutionalization of political parties in Ukraine. The peculiar features of the institutionalization of the parties in the countries of Western Europe and the countries of the Central-Eastern Europe have been demonstrated.

In accordance with the formation of the legal framework for the functioning of political parties, the main stages of their legal institutionalization have been identified. There are four of them, and namely: stage 1- 1991-1996 (June 28, 1996, the adoption of the Constitution of Ukraine); stage 2 - 1996-2001 / 2002 (April 2001, the adoption of the Law "On Political Parties in Ukraine"; March 2002 witnessed the parliamentary elections that changed the structure of electoral competition in Ukraine); stage 3 - 2002–2014 / 2015 (as a result of the Revolution of Dignity, the actor structure of the party system changes, and in 2015 the law on state funding of parties was adopted); stage 4 - starting with 2015.

The basic laws governing the activities of political parties have been characterized, and namely: the Constitution of Ukraine, the Laws of Ukraine "On Political Parties in Ukraine", "On the Election of the People's Deputies of Ukraine", "On the Election of Deputies of the VerkhovnaRada of the Autonomous Republic of Crimea, Local Councils and Rural, Settlement, City Heads", "On the Cabinet of Ministers of Ukraine", " On the Civil Service", " On the Committees of the VerkhovnaRada of Ukraine", " On the Regulation of the VerkhovnaRada of Ukraine", "On Amendments to Some Legislative Acts of Ukraine on Preventing the Corruption in Ukraine" and some others.

Emphasis has been placed on the need to create an artificial legislative mechanism to strengthen the role of parties in social and political life. The main directions of adjustment of the Ukrainian legislation concerning the political parties have been pointed out in order to improve it, and namely: the change of electoral legislation, prohibition or legalization of regional parties, strengthening of parties' responsibility for non-compliance (lack of organizational structure, political party's site, systematic non-participation in elections), ensuring internal party democracy.

Keywords: *legal institutionalization of political parties, Ukrainian parties, party system, legislative support of parties.*